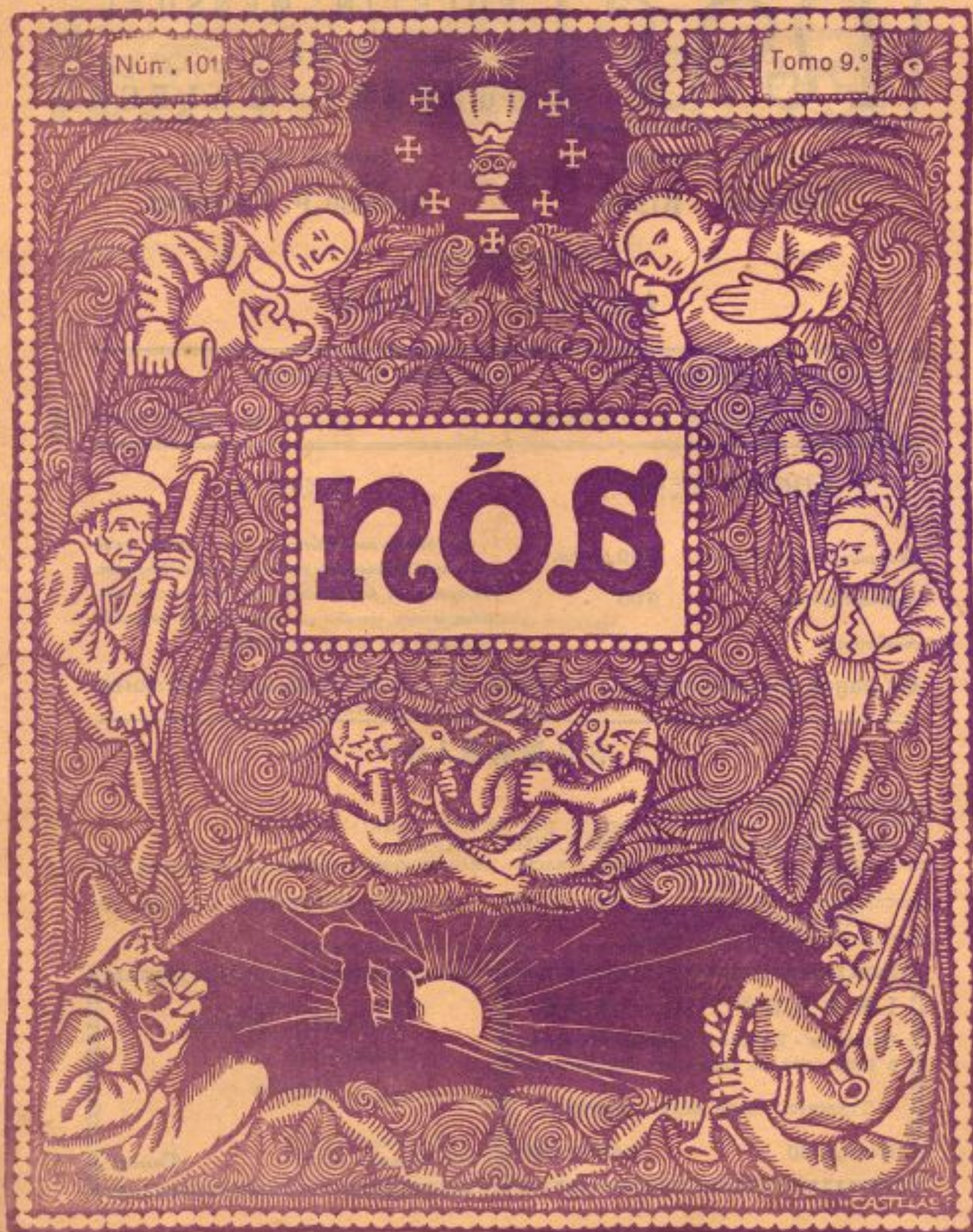


Núm. 101

Tomo 9.º

nóſ





BOLETÍN MENSUAL
da
CULTURA GALEGA

Direitor Literario
Vicente Risco

Direitor Artístico
Alfonso R. Castelao

Administrador
ANXEL CASAL

DIRECCIÓN E REDACCIÓN:

Sto. Domingo, 47—OURENSE

ADEMINISTRACIÓN:

Hortas, 20 — SANTIAGO

ABONAMENTO

NOTA

Doce números, na Península 6'00 pesetas.

Fora da Península 8'00 .

Número solto 0'70 .

Este boletín non publicará máis orixinais qu'os que foran directamente solicitados pol-a Dirección. Tampouco se fai solidario das ideas n-eles emitidos, a non ser das que por non iren rubrados, enténdense que son da Redacción.

Os pagos son adiantados e os gastos de xiro de conta dos suscritores

SUMARIO

ESO, por ANÍBAL OUTEIRO.

UNHA TÁBOA DO CONVENTO DE BELVÍS, por XESÚS CARRO GARCÍA.

O ANTIGO MELODRAMA PASCOAL, por XERMÁN PRADO.

NOTAS ENCOL DA LABOURA DE RESTAURACIÓN DE DOCUMENTOS (proseguimento), por ALFONSO VÁZQUEZ MARTÍNEZ.

MISCELÁNEA. — Un castro na beira do Miño, por XÁN ASTORGA. — Cossante, por CARBALLO CALERO.

OS HOMES, OS FEITOS E AS VERBAS.

IMPRESA "NÓS"

Facturas - Estados - Libros - Revistas
e toda crás de traballos tipográficos

Trasmitanos os seus encargos

Hortas, 20

SANTIAGO

Vicente Risco

Abogado

Sto Domingo, 47-2º

Ourense



BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA

Ano XIV



Ourense 15 de Maio do 1932



Núm. 101

E

S

O

POR ANÍBAL OUTEIRO

Os árbores
—dous contados, pero máis—
abálanse para acalentar
a espranza das montañas
tirando do fin do instante.

Unha voce no ar
quer a ponte de un soño
para acabar de pasar.

É enxebre o día;
o pensamento folga d'él
e vai ficando nos latexos
en que se descansa da eternidá.



UNHA TABOA DO CONVENTO DE BELVIS

POR XESUS CARRO GARCIA

ENTEIRÁRONOS, no derradeiro vrán pasado que as monxas do convento de Belvís, xa nas aforas da cibdade de Sant-Iago, gardaban con moito agarimo unha táboa pintada de descoñecida antigüidade.

Unha tarde aló fomos e as monxas non nos puxeron reparo algún en que as víramos e as estudásemos ó noso xeito.

Trátase, como pódese ver na foto nro. 1, de unha peza pintada de tres táboas e unha

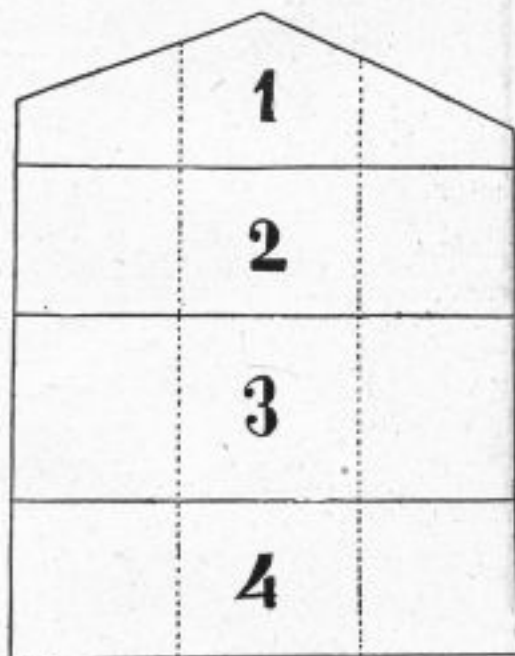


FIG. 1

d-etras fendida. Ten forma reitangular e remata en frontón. Mide de ouro 1'95 m. e no ancho 1'62 m. Está dividida en catro partes horizontaes e cada unha con un ouro de 45 á 48 mm.

Na parte número 1, grabado de forma da

táboa, se representa ó Noso Señor en Maxestade, sentado e beizoando ca man dereita, tendo na outra o mundo que remata ca crus. Anxes orantes e de xionllos á un e outro lado. Á súa dereita, detrás dos anxes, un monstro fero.

Escomenza a parte número 2 con ista inscrición:

Responde a lenda seguinte: «Como los diez mil martires, por la gracia de Cristo, fueron cristianos i bencieron mil ereges.»

Alí están dous exércitos de cabaleiros de frontados. Na dereita, os cristiáns. Nol-o di a crus roxa pintada nos escudos e bandeiras. No centro, enriba d-unha columna, un ídolo. As frechas revíranse contra os musulmáns. Diante dos cabaleiros cristiáns, tópanse dous guerreiros de xionllos. Un anxel, no lado do exército cristián, baixa do ceo e presenta ista cartela: «Cree en cristo i bencereis». Na parte 3, outra inscrición:

Dinos a súa lenda: Despues los llebo el angel al monte Ararat, e do fueron presos i llevados delante los emperadores y los mandaron ape...»

Vése un grupo de mártires. No centro, un anxel que ten ista cartela: «Presto recibireis martirio». Despois outros ánxeles que traen nas mans froitas, vasos, xarros e outras cousas.

E na parte 4, a derradeira inscrición:

É o seguinte: «drear i que le diesen toda la Pasion de Cristo Nuestro Señor padecio ansi por entero. Fué en todos executada la sentencia».

Tópanse alí, na esquerda, dous emperadores coroados e sentados. Os escoltan guerreiros ben armados. No centro, grupo de mártires. Na dereita máis guerreiros. Parece que son os gardas dos mártires.

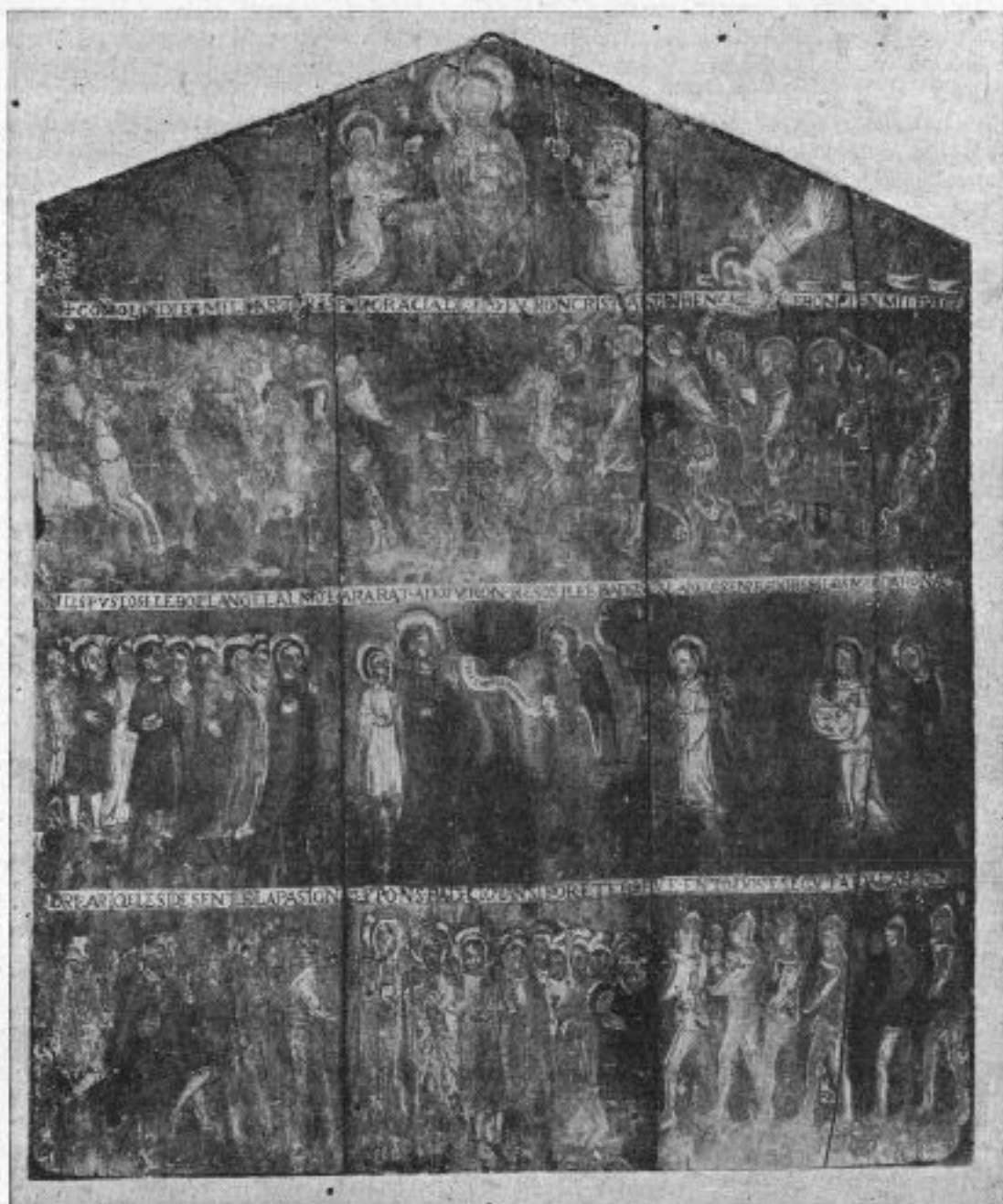


FIG. 2

É indudabre que ista táboa refírese ós dez mil crucificados de Araat, festa que a eirexa católica celebra no día 22 do mes de San Xohán.

O «Compendio Historial», por Frai Pedro de San Martín, copiado e anotado por don

Manuel Antonio de Verín Pérez Seixas, páxina 135, publicado pol-a Biblioteca de «El Libredón», nos di o seguinte:

«Dice el Manuscrito. En este año de ciento treinta y uno hace mención Dextro de los diez mil mártires crucificados de Armenia, a

los cuales, según Camargo, convirtió su maestro y compañero Hermolas Arzobispo de Toledo, con que se convence más eran españoles. De ellos hace mención el Arcipreste Juliano y que el año trescientos y seis fueron traídas sus reliquias a España como a su propia patria y a Toledo, y que el mayor número de estos santos fueron españoles etcétera. Son gallegos de la antigua Galicia: la ciudad que fué de Auca, Oca y de sus montes de Oca, la cual había fundado y puesto su apellido un gran señor y goberna-

ción da aitual eirexa (1725) había un altar adicado ós Dez Mil Mártires, onde se atopaba a táboa, e que n-íl se celebraba unha misa solene todol-os anos á sua honra.

A táboa, asegún isto, pódese ter como unha parte de un antigo retablo e quizás do século XV.

A eirexa, emporiso, do convento de Belvis xa eistía na metade do XIV. Podería suceder que a dita táboa fora do derradeiro do século. Hai certos rasgos que non desmintirían ista data.

OML+COMOLOSDIEZMILMARTIRESPORGRACIADEJPOFVERONCRISTIANOSIBENCI ERONCIENMILIREGES

FIG. 3

dor hijo de la ilustre casa de Oca en Galicia. El capitán principal de ellos fue San Acacio y siendo sus emperadores romanos, naturales y oriundos de aquella misma tierra, que por su mucho valor los llevaron consigo a militar al imperio.

De creer es, que todos estos mártires pertenecen a Galicia, como notan algunos autores citados. Padecieron martirio crucificados, por confesar a Jesucristo, por estos tiempos en veintidos de junio.*

Aínda que non mereza moito creto is-

Agora é difícil de precisar. A táboa está en moi malas condicións. Botárona á perder as mesmas monxas. A fregaron con estropaxo e a repintaron que pon medo. Quedou feita unha verdadeira calamidade.

Chaman tamén moita atención os letreiros cas lëndas. Istos foron pintados antre o século XVII ou XVIII. Debaixo os primitivos, como pode verse nos comezos dos ditos letreiros, algunhas letras de trazos antigos.

Ista táboa, emporiso, non satisface á moi.

XXIIIESPVLOSILLEBOELANGELALNDEARARATADOFERONPRESOSILLEBADOSDELANELOSEMPRADORESILOSMANDARONATE

FIG. 4

tos datos históricos, procedentes dos falsos cronicóns, débense n-iste caso ser tidos en conta, pois nos esprican unha lenda e, tal vez, o motivo do culto d-istes mártires na nosa rexión galega. A dita festa dos dez mil santos mártires consta que se celebrou xa na eirexa do convento de Belvis no século XV. Pra fomentar a devoción dos fiés e procurar que contribuisen con esmolos, o Papa Inocencio VIII despachou o 14 de Marzal do 1489, a rogo da monxa doña Elvira Peña, unha Buldra pol-a que se concedían cen días de indulxencias por visitar dita eirexa, dende primeiras e segundas vésperas nas festividadeas do Viernes Santo, Ascensión, Dedicación de Eirexa e os Dez Mil Mártires.

Consta tamén que dinantes da reedifica-

tos peritos e sabidos críticos da pintura. Seu estado, en verdade, é pra desconcertar. Dende logo a sua técnica non sería de unha boa man, mais a sua antiguidade non pode dúbidarse. É unha pintura craramente de valor arqueolóxico e hestórico pra a nosa cidade de Compostela. Atribuírlle outros valores, é moi espoto pra caer na pura fantasía.

Foi un ilustre arqueólogo portugués, Xosé de Figueiredo, que se ocupou d-ista táboa n-un libro que non me foi posibre de coñecer.

Sollo sabemos que iste autor, por unha carta (1) escrita ó meu méstre sabido arqueó-

(1) «Unha carta inédita de Xosé de Figueiredo», por Alvaro de las Casas, páx. 134, NOS, núm. 93, 15 Setembro de 1931.

logo D. Eladio Oviedo Arce, no 22 do mes de Santa María do 1910, lle decía: «E a propósito non sería posíbel obtenerse una fotografía da táboa de Belvís do tamaño 24 por 30, ou, pelo menos, 18 por 24? Sendo eseso posíbel e não havendo ahí chapas especiaes achromáticas, eu mandal-as-hia V. Ea... Tinha grande empenho em reproducir na edição

zer-se o seu estudo, e essa honra caberia a V. Ea. para maior lustro da Galliza e da arte Gallaico-portugueza.»

A lenda do século XVII - XVIII, non chegou arrincarse, porque aínda hoxe se conserva. Penso que o profesor é restaurador portugués Luziano Freire, non debeu vir a Sant-Iago. O proieito quedou sin facer.

07 DREARIQELESDESENTD LAPASIONDE XPONS PADECIOIANSI PORETEROF VE ENTODOSESECVTADALASENENCA

FIG. 5

franceza do meu libro, *a táboa de Belvís* e aínda, se isso fosse posíbel, un fresco gallego do XIII ou XIV.»

Non sei, pois, si a foto que pedía o douto arqueólogo portugués foi remitida ou nón, e, pol-o tanto, si fegura na mencionada obra.

Engadía na carta: «Se houvese ahí quem estivese disposto a pagar as despezas de viaxem (e a viaxem é só do Porto a Santiago) oa Prof. Luciano Freire, o admiravel restaurador dos quadros de S. Vicente, e meu collega na Academia Real das Bellas-Artes de Lisboa, eu conseguiría que elle fosse ahí examinar e tractar a táboa de Belvís. Arrancada a legenda que lle foi applicada no século XVII (?), poder-se-hia com segurança fa-

É posíbele que o erudito arqueólogo Xosé de Figueiredo datase moi outo a táboa de Belvís, que xa cando figurou na Exposición Arqueolóxica de Sant-Iago, no ano 1909, metera moito ruído antre os críticos de arte.

A táboa de Belvís, despois da dita Exposición do 1909, quedou completamente esquecida e pechada antre os grosos muros do convento, moi gardada pol-as monxas.

Alí estaba aínda o derradeiro ano. Xa entón cercaban o convento os mouchos dos chamarileiros. Agora, n-estos tempos, as cousas vanse e pérdense. Perfíren isto que facer doacións os museos, onde poder estudar. É un egoísmo mal entendido.



O ANTIGO MELODRAMA PASCOAL

POR XERMAN PRADO, O. B. S.

Ocupados no arquivo cadeiral de Compsetela en trascribir o canto do celebrado Códice Calixtino ca sua habitual amabilidade puxo nas nosas mans D. Xesús Carro, unha morea de anacos de canto gregoriano

ción aquitana do séc. XI ou XII, anque aqueles anacos pertescen á séculos posteriores.

Ren digno de especial mención, agas unha folia moi vella, na coal, non embargantes, pode lérse todo un pequeno melodrama mu-

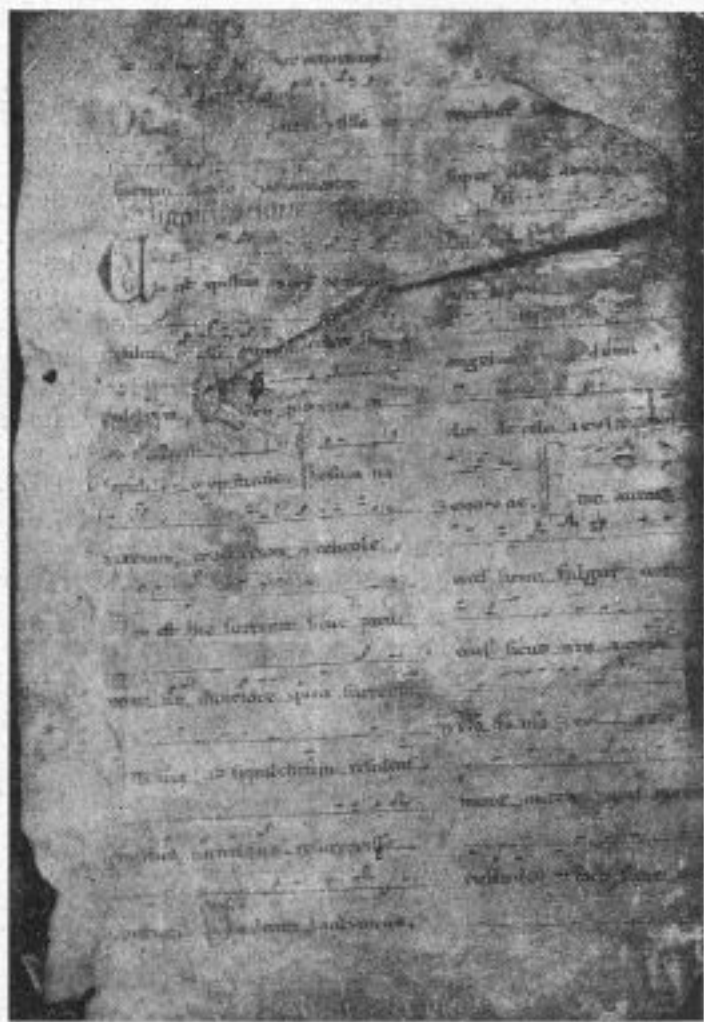


FIG. 1

tomados de cubertas de libros vellos. Ren digno de moita mención atopamos antre aquelas vellas lembranzas do pasado que revelan a eistencia de un cantoral en nota-

sical, o chamado en algúns libros antigos *officium sepulchri* e que no anaco compostelán ten o tiduo de AD SIGNIFICATIO-NEM SEPULCHRI ou sexa unha pequena

AD SIGNIFICATIONEM SEPULCHRI

U-bi est Xpi-stus me-us Do-mi-nus et Fi-li-us ex-
cel-si? E-a-mus vi-de-re sepul-chrum.
Quem queri-tis in se-pul-chro, o xpisti-co-
le?
le-sum Na-xa-renum cru-ci-fi-xum, o ce-li-co-
la.
Non est hic, surrexit sicut predi-xe-rat; i-te,
nun-ti-a-te qui-a sur-re-xit.
Alle-lu-ia! Ad sepulchrum re-si-dens An-ge-lus
nun-ti-ans sur-re-xis-se Xpi-stum.

FIG. 2

pero belida representación escénica, que, como en todas as grandes cirexas da cristianidade tería lugar en Santiago na noite de Pascoa ó rematar-se os maitíns da *maxima omnium sanctorum Vigiliarum*, como diría S. Agustino.

Non temos porque alongarnos respecto á estes melodramas en que, asegún a tesis máis común e tamén máis autorizada, ollamos o orixen do teatro moderno que non descende por liña reita do greco-latino, senón dos melodramas litúrxicos medievaes, celebrados

nas eirexas, maormente en Navidade i-en Pascoa frorida.

No fragmento compostelán o oficio do Sepulcro atópase reducido á súa eispresión máis sinxela, demostrando maor antigüedad. A mesma notación con unha soía liña e sin clave de moi belidos trazos e oscilando entre a neumática e a aquitana de puntos sobrepostos á distancias proporcionaes acusan un orixen de comenzos ou medeados do século XII.

Alternan en animada conversa a Madanela quen rompe o silencio preguntando amargurada pol-o seu Deus e Señor. «¿En onde fica Cristo meu Señor?» Pergúntallo ás santas mulleres que lle fan compañía i-estoncias aparece o anxo que saúda docemente ós *cristólicas*. Remata a pequena conversa con un canto de xúbilo: «Alleluia» e con un acto de fe na resurrección de Cristo.

Non se dí quenes terían de alternar n-ista belida escea, que, con seguridade, constituiría as ledicias do pobo compostelán e dos seus piadosos pelengrins na noite santa da Pascoa, pero os nenos de coro e os cantores da basílica, rifaríanse, como n-outras eirexas, á oficiatura de tan encantadora escea, vestidos cada un á semellanza dos persoaxes representados.

Lembrádonos do consello evanxélico: «recollede os anacos pra que non morran» trascribimos o belido drama con toda fidelidade posibre non afastádonos do que parece suxerir a súa notación de unha *diesiema-tía* un tanto imperfeita inda en casos en que as nosas lembranzas de outros dramas somellantes aconselláronnos outros xiros melódicos.

Abadía de Santo Domingo de Silos.



NOTAS ENCOL DA LABOURA DE RESTAURACIÓN DE DOCUMENTOS

Por ALFONSO VÁZQUEZ

(Proseguimento)

Nos códices que polo lume, alquitrán e outras materias se amazacotaran formando todo un bloque, había que empezar pol-a esfoliación e desinfeición do mesmo por medio de solucións de sublimado corrosivo, ácido tánico muy diluído; solución de formalina ou solución acuosa o 40 por 100 do aldehído fórmico (CH_2O) etc., etc., que todos se foron ensayando en busca de un, de positivo resultado.

Outras varias e diferentes solucións químicas de máis variados corpos, foron ensaiados, tomando parte moitos químicos que traballaban recibindo colaboración de variada xente entre as que poderíamos citar á señora Serafina Bonomi, preparadora no Museo Zoológico, que escomenzou o ensayo co-a glicerina.

De toda esta laboura, como final de traballo, conseguíuse a restauración de documentos en número de 250; dos que 150 eran latinos; 20 gregos; 34 hebreos; 30 franceses e 8 italianos.

Por indicación do laboratorio do Vaticano, ó fronte do que achábase o dito P. Erhle, iniciouse o emprego da cámara húmeda, que deu positivos e prácticos resultados aínda que sexa unha laboura lenta, recomendada tamén polo Dr. Guareschi pró seu laboratorio.

A descripción da cámara húmeda según o tipo usado no Vaticano, é a seguinte:

Unha caixa de zinc ancha de 57 cm. e de 31 cm. de alto por 47 cm. de profundidade, contén no seu interior 5 caixiñas, cuas esquinas son láminas de zinc, mentras que o fondo é unha tela metálica niquelada ou barnizada que á través dela deixa pasar o aire húmedo. Nas caixiñas, pónense os folios á humedecer, e no fondo na última caixiña, que será un pouco máis outa que

as demais, encheráse de arcilla mezclada con auga e salnitro de modo que forme unha pasta espesa. Feita esta mezcla, e deixándoa así espesa, bótaselle auga, conservando por longo tempo unha atmósfera fría e húmeda, polo que ás 24 horas todos os folios de pergameo amolecen e humedecen lixeiramente.

Toda esta caixa vai dentro de outra caixa, que completamente pecha á ésta, na que son comúns tres partes, e a cuarta parte que cobre a dianteira, xira deixando e permitindo a apertura dos cinco caixóns.

Esta tapa cerra axustada. (Fig. 1)

Outro tipo máis pequeno de caixa que é usado pra esfolialo-s libros, separando as distintas partes apelmazadas, amazacotadas, etc., á causa de algún incendio, inundación derrumbamento ou outra calquer causa fortuita, é a que representa a figura 2, unha caixa co-a sua correspondente tapa, na que se atopan no interior unha ou máis redécillas divisorias que conterán os libros ou tamén pergameos soltos. O fondo da mesma atópase cheo de buratos pequeniños por onde ha de pasar o vapor de auga procedente de un depósito que debaixo da caixa está cheo de auga a coal é quentada por gas, bencina, etc.

Este é un procedimento rápido pero que lle dá moita humedá ós pergameos, cousa nada recomendable cando se trate de páxinas miniadas, xa seian de páxinas enteiras con diversas e variadas cores, polo temor de que sufran éstas na sua coloración artística.

Como proba de todo isto amosarárei eiqui o proceso seguido con un códice latino, que carbonizado e nun estado bastante malo, foi ouxeto de restauración.

É un fragmento que ten a parte dianteira

queimada, e na parte traseira ven-e unhas páxinas todas contraídas.

As súas medidas denantes de escomenzar o seu restauro, eran:

Lonxitud na línea central posterior, 132 cm.

Anchura do folio na cabeza, 89 cm.

* * * no centro, 8 cm.

Espesor do fragmento, 7 cm.

A fotografía número 5 representa o pedazo de fronte, e en parte de flanco; a núm. 6 representa unha páxina interna enrugada.



FIG. 5

Posto o fragmento na cámara húmeda pra esfolialo; algúns separáronse facilmente, pero o último non se conseguiu e quedou xunghuido e seco.

Na cámara húmeda os folios non se dilataban moito; as dimensións apenas aumentan, sumerxido en auga de 25-30° (grados) por poucos minutos, esténdese.

As súas medidas son:

Lonxitud, 18 cm.

Anchura, 12,5 cm.

Temos pois que de 117 cm.² que antes tiña

de superficie, convertiuse en 225 cm.² é decir, dobreuse.

A fig. 8 representa a folla solta e prensada.

O desenrugamento era o martirio dos restauradores, e entre outros ensaios a señora Bonomi conseguiu distender follas moi contraídas que uniformemente non se podían alisar, e pra elo valeuse de un ferro quente pasado lixeiramente sobor da parte desenrugada estando húmedo o pergameo e húmedo tamén un pano intermedio (1).

Pra evitar a fragilidade que adequiría o pergameo tratouse con unha solución alcalina diluída ó 10 %, pra facelos flexibles, brandos e plegables.

Empregáronse así mesmo, cloruro de zinc, ó 1 %, cloruro de magnesio; de cal; o acetato de potasio neutro ou lixeiramente alcalino, e cen mil máis preparados químicos.

Un códice latino foi tratado pol-o xabón potásico con resultados satisfactorios como se pode comprobar nas figuras 13 e 14 antes e despois do tratamento.

Non todol os códices eran tratados do mesmo xeito, pois os que contiñan miniaturas, tiñan que ser preservados de unha moi forte humedá, pra que aquelas non sufriran demento.

Quen de unha maneira activa e laboriosa dicta normas e impulsa a restauración é o xa tantas veces citado P. Erhle que expuña os procedimentos por él seguidos e ensaiados dand-ós a conocer ó mundo enteiro pra que se lle criticara, estudando en forma de que se poidera aplicar comenentemente.

Prescindiremos das discusións que surxiron no emprego de procedimentos variados con materiaes e substancias restauradoras tamén varias como foron, o curlo, o zapón, o Kitt, cellit e a xelatina (2, 3, 4, 5).

Parece ser que esta derradeira materia foi a que mellores garantías ofrescía pra o restauro e proba d'iso foi que no Vaticano oxe

(1) Guareschi, I. Osservazioni, pág. 448.

(2) Biagi, Guido. Della conservazione etc., pág. 158.

(3) Biagi, Guido L'Officina per il restauro etc., pág. 99.

(4) Erhle, Francesco. Della conferenza internazionale etc., pág. 119.

(5) Casanova, Eugenio. Archivistica, págs. 100-102.

é o material empregado con procesos e procedimentos que deseguida imos a analizar.

Pra poder camiñar ó par do documento que se vai á restaurar seguiremos paso a paso todos os detalles necesarios e precisos, procurando detallar nas cousas que pola súa delicadeza de traballo necesiten unha explicación máis clara, pra o seu mellor entender.

Si se trata de un libro con follas de pergameo, o primeiro que se fai é desencuadernalo procurando non cambiar os folios pois como se sabe cuáseque non están enumerados, e si así é numéranse con lápiz.

Este códice á tratar suponse que estará atacado pol-o verme e por conseguinte no lombo do mesmo as ligaduras das encuadernacións e o pliege dos folios.

Desencuadernado si os folios están moi enrugados húmedécense lixeiramente de modo que sin estar mollados estén húmedos, e colócanse seguidamente entre follas de papel filtro e por riba taboeiros de madeira que sin faguer gran presión fan que a auga sobranse sexa chupada pol-o secante.

Pero como quizá aínda conteña bastante humedá, vólvese á colocar o pergameo entre dous taboeiros de madeira e dúas follas de papel corrente, recibindo entón unha pouca máis presión que na primeira vegada; isto feito xa temos o pergameo en condicións de ser traballado e como é probable que aínda as enrugaduras non lle pasaran, no sitio onde estas se atopan estráse co-a man, tratando de desfacer as máis posibles, pra volver de novo á prensa metidas entre papeles e taboeiros e con unha presión maior que as derradeiras, déixanse estar por espazo de media hora ou tres cuartos de hora.

Hai que procurar todo o posible que non faga cama ningunha enrugadura, pois hai que tratalo de novo.

Transcurrido iste tempo separaránse de novo por si quedou algún folio mal e ó mesmo tempo dásele a volta. Na prensa colocaránse d'este xeito: unha folla de papel non moi groso, dispóis unha folla de pergameo, enriba outra de papel, e inmediatamente un novo cartón, e do mesmo modo

en outra folla calquera, de modo que o pergameo queda entre dúas follas de papel e dous cartóns.

Así colocadas volven de novo á prensa e eutonces aprétase fortemente deixandoas eisi por espazo de 48 horas.

Este tempo é mester como así mesmo a forte presión, porque cando se introduce na prensa aínda vai húmedo, e cando está prensado e sin enrugaduras, ó sacalo fora da prensa, aínda húmedo, contráese e retórcese todo,



FIG. 6

pol-o coal con unha forte presión sécase e adquire unha posición chaira e lisa.

As 48 horas pasadas ou máis si fai falla sacaráse da prensa e comenza o traballo propiamente dito de restauración, o que terá por obxecto renovar e reforzar todas aquelas partes que estean carcomidas ou rotas, cortadas ou de calquer outro modo anormal, xa foran causados pol-o deterioro ou malos tratos do pergameo.

Co-isto comenza o descarnamento que é a operación máis complicada porque pra

traballar ben, necesítase práctica nacida do laboratorio; e ista operación que se fai con un instrumento cortante, navalla, cortaplumas, cuchila, etc., ben afiada consiste en adelgazar os bordes, rebaixar a grosura do pergameo na parte que corresponde o folio e na parte que corresponde o pedazo que se ha de engadir que se cortará exacto pra o buraco á encher.

O pergameo que ha de substituir n'este traballo acostuma á usarse de *pergamina velina* procurando no posibre a mesma grosura do pergameo que se traballa e sinón máis delgado.

Este trozo como xa dixen desvástase tamén pol-os bordes en coincidencia cos do pergameo, e unha vez feito o descarnado en ambas partes péganse con *xelatina densa* preparada con *ácido acético* e ponse entre dous papeles baixo unha pequena presión que ben poden ser planchas de metal pequenas aproximadamente de 8×10 cm. e 15 de groso.

Nas figuras 9 e 10 asíñálase con rayado a-b a parte que aproximadamente se ha de descarnar pra perfecta coincidencia dos anacos; e eiquí está a habilidá do restaurador na perfecta limpeza do traballo de tal xeito que pasando os dedos pol-o sitio restaurado non se note a enmenda.

Si hai ocos no lombo do pergameo por onde se cose faráse a restauración con pergamino velo moi delgado pra non engrosar dispóis a encuadernación.

Si algunha folia estivera cortada e iste corte somentes alcanzara o marxen ou marxens, a restauración é a devandita, mais si iste corte interesara ás letras, n'esta parte non se pode facer o descarnamento so pena de desaparecer a escritura: o procedimento e outro que consiste en xuntar e facel-a coincidencia o máis que se poida, e seguidamente dase un baño de xelatina *sin ácido* e pra manter esta unión axudando á xelatina ó longo do corte, póñense trociños de papel delgado, dándose dispóis outro baño pol-a outra cara e así feito colócanse as pezas de que antes falei (fig. 10). Os anacos de papel pequeniños están indicados por puntos.

Estes anaquiños de papel quitanse dispóis

humedecéndoo lixeiramente e dispóis borrando os restos que queden, con goma.

Feita esta labouira introdúcese todo na prensa, na que permanecerá durante algún tempo, e ó sacalo queda xa listo pra encuadernar.

As vegadas atópanse furados os pergameos no centro da folia collendo escriturá que impide a labouira de descarnamento, e estes buraquiños échense con un baño denso de xelatina e auga (moi pouca) tendo



Fig. 8

pol-a parte de abaixo un papel que se sacará dispóis humedecéndoo con auga.

Isto é o máis esencial e fundamental na restauración dos pergameos, no que a práctica é a base de toda a labouira que sobor do particular se faga.

De moita máis responsabilidade é complicación e a restauración de manuscritos, libros, documentos, etc., en papel. A pouca consistencia do mesmo e por conseguinte o maior perigo que encerra de unha máis pronta e definitiva restauración obriga á maior coidado e escrupulosa vixilancia dos mesmos.

Falaremos dos documentos en papel xa

en códices, libros, etc., etc., que sofriron dano do fogo ou da humedá, e aínda que os motivos son semellantes o procedemento de restauración é diferente.

A causa máis corrente e a humedade que en algunhas rexións, cibdades e pobos é unha verdadeira calamidade e desgracia pras Bibliotecas e Archivos; de ahí a necesidade de estar labourando sempre, contrarestando a forza destrutora dos vermes de toda crás que favorecidos pol-o clima propicio ó seu desenrolo, e con abundante material de alimento pro seu sustento, son as plagas das Bibliotecas.



FIG. 9

A restauración do papel dada a mesma lixeireza do material require maior escrupulosidade e atención na súa laboura, non esenta de habilidade e pacencia recomendada ós que á ista crás de labours se adican.

Emprega, como xa dixen, unha meirande atención pol-o procedemento variado pois é mester unha mellor execución do proceso restauratorio.

Nos documentos en papel o que sofre máis detrimento son cuáseque sempre os bordos, que por conseguinte é mester reforzar. Os procedementos a usar son os seguintes:

Si o papel se fixo débil de pouca consistencia somentes pol-a humedá desaparecéndolle a cola que lle daba resistencia, bas-

tará somentes que o papel sexa discretamente e á miúdo unha ou dúas veces cuberto de unha proporcioada cantidade de xelatina ou pasta de fariña de almidón á todo o manuscrito solto da súa ligadura.

O exceso de humedade atmosférica ablañda a sustancia gomosa do papel facendo adherir os folios e transforma os libros en bloques compactos e húmedos, derretendo e descompondo por fermentación a fibra do papel.

Si a humedá causa ruína nos libros ou documentos en pergameo e papel non é menor o destrago que fai o pó, principalmente ese pó atmosférico que é unha mezcla de detritus máis ou menos minúsculo de substancias vexetaes, animaes e mineaes, é decir, microbios mecánicamente postos en movemento por correntes d'aire, ou que están en suspensión no aire.

Este pó que hai en suspensión ó pousarse sobre os libros adhirese á eles e pol-a variada crás de substancias de que está composto empeza o seu proceso de ruína.

Sin embargo as diferentes crás de papel e a súa confección fan variar a maior ou menor resistencia de descomposición.

Non fai moitos días con motivo de celebrarse a festa do libro déuse en Madrid unha conferencia na que se falaba entre outras cousas da calidade do papel dos modernos libros nada aptos pra resistir moito tempo nas anaquelerías das bibliotecas.

Distinguense craramente oxe nos libros as épocas d'eles atendendo á crás do papel e tamén o grado de ruína en que se atopan libros de diferente época.

A operación consiste en colocar o folio que se vai á reforzar sobre de unha lámina de vidro e con un pincel quizáis con unha vegada sexa bastante; aplicase por unha soila

parte unha dosis abundante de pasta de fariña de almidón, lixeiramente diluída, ou de xelatina.

Feito este tratamento ponse dispóis do lado seco pendente de unha cinta á secar. Seco xa si aínda non ten consistencia bastante, repítese a mesma operación pol a outra cara.

Si o papel é demasiado sutil, blando ou está corroido á causa da tinta de vitriolo, entón restaurárase somentes con aplicarlle o velo de seda (ou *crepe line*) pero denantes é mester preparar o papel pra que poida recibir a restauración do velo de seda, e pra iso móllase con unha esponxa o manuscrito, habendo quitado coa man mesmo sin chegar á escritura toda a parte arruinada que se atope nos bordes e sexau fragmentos inúteis, colocando dispóis o manuscrito entre dous lenzos de seda e dispóis de mollar o lombo do documento pra estendelo ben, operación que se fai enriba de un cristal, humedécese con xelatina a parte á restaurar donde se atopan os lenzos de seda e dispóis todo o manuscrito; feito isto dásele a volta e móllase pol-o outro lado mollando todo o contorno que haxa que restaurar con cola ou goma de rumento, colocando seguidamente por total-as partes faltosas papel de filtro, que igualmente se mollará; inmediatamente, todo isto colocado sobor de un soporte como o indicado na figura núm. 4, con unhas pinzas quítase seguindo o contorno todo da parte que se restaura, e quitado o sobranse ponse enriba do manuscrito outro lenzo de velo que recibirá unha capa da dita cola de trigo ou fariña.

O traballar sobor do cristal a según indica a dita figura ten por ouxeto que o seguir o documento no seu contorno coas pinzas, pol-a transparencia que da pódese facer con eisactitude grande a operación, na que se usará de pinzas e de un punzón.

Nos bordes lateraes pra reforzalos encólase con fariña e pónselle papel fino, aplicando dispóis lixeiramente a xelatina pol a parte restaurada e pol-os lados, o mesmo que pol-a outra banda, dándolle nos bordes unha nova capa de cola fariñenta, pódose dispois á secar colgado de fíos ou cordeles.

Rematada a operación e seco ben o papel

pásase pol-a prensa fortemente pra alisalo, recórtase á escuadro e seguidamente pásase pol-o cilindro satinador fortemente, e isto feito pode entregarse xa pra encuadernar.

Cando solamente esté escrito por un lado encólase con goma de fariña e colócase un prego de papel «Elefante velina» e pol-o lado da escritura o papel pra restaurar pol-o procedimento xa dito.

Xa que conocemos o procedimento á seguir é mester dar á conocer as condicións dos materiaes á traballar, en cada caso concreto.

A xelatina que se emprega é de fabrica-



Fig. 7

ción francesa conocida co nome de «Marca de oro» e a máis pura de todas pol-a calidá però un pouco débil, antigamente empregábase a «Heinrichs für Lichtdruck» da fábrica alemana de xelatina Hecchst, M.

O tecido de seda que oxe se emprega con positivo eisito foi primeiramente empregado pra substituír o papel transparente, però surxía un pequeno inconveniente cal era o da demasiada blancura da seda que facía algo ilexible algunhas escrituras, pois parecía que había unha néboa.

Estudiouse a posibilidade de evitar este

pequeno incomenente pol-a gran ventaxa e magnífico resultado que daba pois os anacos e trozos de pergameo e papel quedaban suxetos entre os lenzos.

Consultouse o asunto ás fábricas de Lyon, e construíron unha tea especial con un coor entre gris claro e amarelo, coor que admirablemente coincidía co dos documentos desaparecendo a dita dificultade. (1)

O resto dos materiais son papel filtro, papel xaponés e dispois pergameo de varia-

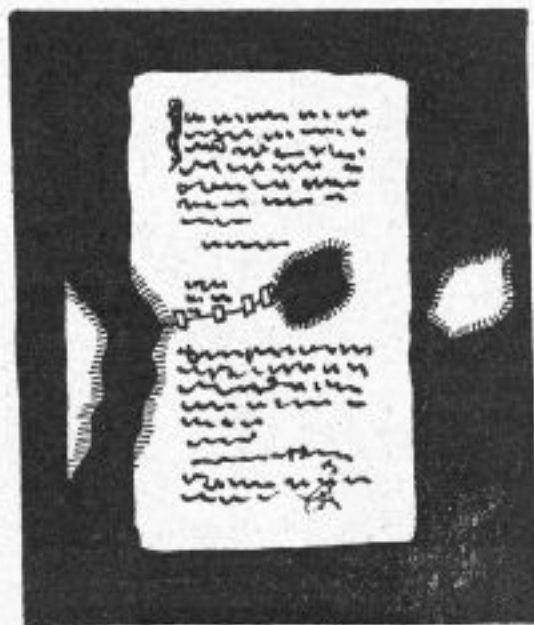


FIG. 10

das grosuras tendo en conta os diversos espesores dos mesmos, pois, cando se humedecen o pergameo e papel disténdense pol-a humedá e por conseguinte á facer a restauración procurarase que sexan do mesmo espesor pra que cando sequen tanto un como outro non teñan diferencias na contracción e non sexan causa posterior de enrugos.

Como instrumental ademais de taboeiros de madeira; cartós de tamaño de folio, abundancia de papel branco, prensas, cilindros satinadores, esponxas, navallas etc.

(1) O encargo da dita *crêpe-line* fíxose á fábrica de E. Poney 27 Rue Puits Gallart, 27 Lyon, sendo o seu precio de 1 pts. aproximadamente o metro en pezas de 60 metros.

A continuación poño as diferentes composicións dos materiais todos usados, nas súas diferenciacións de emprego, por variar moito na aplicación e finalidade á que se destínan.

Pra pegar o velo sobre follas de papel común, e reforzar os folios que non teñen necesidá de velo:

Xelatina. 70 gr.
Auga. 100 «
Sublimado corrosivo. 1 «

Pra follas duras e un pouco grosas ou moi corroidas aumentase a xelatina nun 10 %.

Pra xuntar cortes ou cubrir lagoas en pergameo groso:

Xelatina. 18 gr.
Auga. 100 «

Pra reforzar os puntos débiles ou xelatinar pergameos lixeiros ou delgados:

Xelatina. 12 gr.
Auga. 100 «

Pra facer a xelatina insoluble ó dala sobor do pergameo:

Formalina. 5 gr.
Auga. 100 «

Pra facela opaca, á combinación devandita engádese:

Alumbre de cromo. . . 5 gr.
Auga. 100 «

A cola forte de xelatina pra pegar os pedazos do pergameo prepárase con:

Ácido acético. 100 gr.
Xelatina. 25 «

A preparación da xelatina faise cortando en pedazos e pondo en un depósito de vidro reblandécese en frío con ácido acético. Prepárase tamén na proporción de 12 X 100.

As follas de xelatina recórtanse en anacos pequenos aproximadamente de 2 ctm, que dispois se deixan estar por espacio de duas horas n-unha cazola cos 100 gramos d'auga destilada fría. N-este tempo a xelatina absorbe certa cantidá de auga, transcurrido este tempo, a xelatina co-aquelo que quedou d'auga destilada vértese n-un vaso e sinalase a altura d'auga.

(Continuarase)

M I S C E L A N E A

UN CASTRO NA BEIRA DO MIÑO

Na porción meia da cunca do Miño escasean moito as acrópoles protohistóricas. A estreiteza do val, e quizáis tamén o pecho e vizoso do bosque, lembrado aínda por Orosio, foron sen dúbida as causas que impediron o establecemento dos nosos antergos da idade de ferro nos terróns quentes da ribeira e que os fixeron asentarse nas dilatadas paisaxes da meia montana, máis propias e doadas pro réxime predomiantemente pastoril da súa economía.

Un castro en Oira, ó pe mesmo do Miño, e case á carón de Ourense, é pois un caso raro e ben merecente de ser rexistrado. E por outra parte o nome Oira, semella derivar de unha antiga *Auria*, que deixa postular a existencia perto da acrópole de un lavadeiro de areas auríferas.

A esplotación prerromana do ouro dos nosos ríos, algúns de cuílos detalles non son coñecidos por Posidonio, está arqueoloxicamente sen estudar e o descubrimento do castro de Oira podería ser un punto de partida pra investigacións encamiñadas á averiguar a relación entre certos establecimentos castrexos e os antigos lavadeiros, localizados en parte nun traballo do inxeniero Luis Saunier.

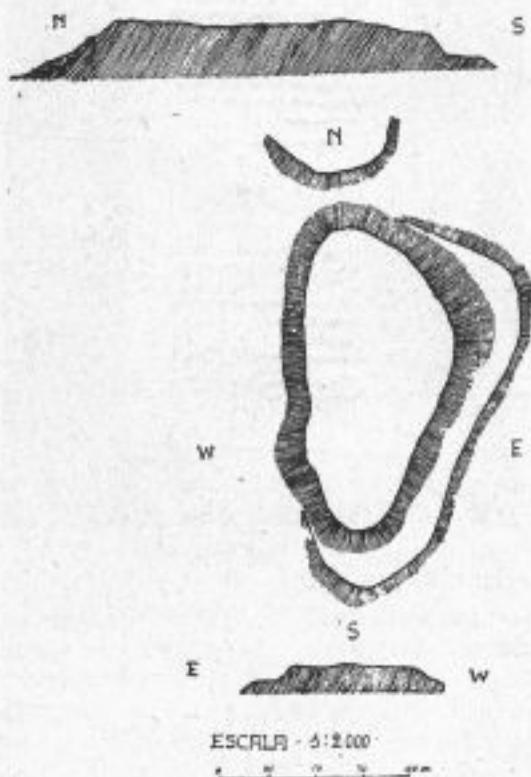
Da á coñecer o castro de Oira, un rapaz novo que enceta agora o seu labor. Xán Astorga é case un neno, mais dentro de si coidamos que hai a semente de un home pra Galicia. E pros que xa imos indo vellos é un consolo e un acougo o pensar que o día que caigamos pra non erguermos haberá quen recolla e millore a nosa fe e as nosas armas de traballo.—F. L. C.

CASTRO DE OIRA

EMPRAZAMENTO.—Na parroquia de Cudeiro, concello de Canedo, á 100 m. do lugar de Peliquín, á outros 100 m. de Oira, e á uns 250 da beira dereita do río Miño. Ocupa un

outeiro, que está antre dous regatos: o de Oira e o de Porto Vello, e á uns 24 m. de altura sobor do nivel do río; está coberto de piñeiros, sobreiras, xestas, érbedos e toxos.

DEFENSAS.—O castro atópase arrodeado de un terrapén de 12 a 25 m. de outo, que se



aprecia perfectamente en toda a volta, sin que se noten restos de parapeto. Hai tamén, na parte N., vestixios de un foso que debía circundar á acrópole, e que se practicou abrindo unha zanja pra separar o castro por aquela banda de un espolón que cecáis servira despóis de atalaia ou posto avanzado. Hai un antecastro que protexía as partes S. e E. da acrópole.

MESURAS. — De forma lixeiramente ovoide, mide este castro:

Do Este ó Oeste 60 metros

Do Norde ó Sul 163 metros

A anchura do antecastro é de 12 á 20 metros.

OUERVACIÓNS. — O chan do castro está formado, pol-o menos nas súas camadas superficiais, por aluviós do Miño. Non se pode apreciar si hai ou non, restos de habitacións, como así tampouco do muro de sostemento do terrapén, que coidamos debe existir, xa que iste conserva a súa forma en toda a volta. Ó abrir un camiño provincial que pasa pol-o S. do castro, topáronse restos

do muro de unha casa e numerosas téguilas.

O nome de Oira parece ser que ven do latín *Auria* (ouro), porque debía haber n'iste lugar un lavadeiro de ouro. Parece que iste castro desíñase co nome de «Castillo» n'algún documento antigo dos que se gardan na rectoral de Cudeiro. Denantes de facerse a «Ponte Vella» atravesaban o río unhas barcas pra levar a xente, tendo o desembarcadeiro en Porto Vello, lugar moi próximo á iste castro. No S. do mesmo hai unha morea de pedras.

FOLKLORE. — A preguntas nosas un home contestounos que fora feito pol-os mouros e que hai tesouros n'el.—XAN ASTORGA.

C O S S A N T E

XAN LUÍS Estelrich, na súa. «Antología de poetas líricos italianos», publicada en 1889, inserta unha composición de D. Diego Furtado de Mendoza, almirante de Castela, que reproduce de un manuscrito da biblioteca patrimonial dos Reis de España, signado A. VII, 3, fol. 6 verso. Dáa como imitación do italiano e leva o título de «Cossante» encol do que di Amador de los Ríos (Historia crít. de la lit. esp. t. VI, p. 293, nota 2) que cecais proveña da vos *coso* (praza) vindo ista composición da poesía popular. Coido util copiar á continuación o poemíña, porque á primeira ollada se adevirte que a súa técnica constructiva —paralelística e con engadega— é n-un todo idéntica á dos nosos trovadores do Cancioeiro. A causa de isto, máis que por imitación da poesía popular italiana, téñoa por ensaio de aclimatar en Castela a poesía trovadoresca, e sospéitoa directamente inspirada nas cancións dos nosos líricos do Medievo. Di así:

A aquel árbol, que mueve la foxa
algo se le antoxa.

Aquel árbol del bel mirar
face de maneyra flores quiere dar:
algo se le antoxa.

Aquel árbol del bel veyer
face de maneyra quiere florecer:
algo se le antoxa.

Face de maneyra flores quiere dar
ya se demuestra; salidlas mirar:
algo se le antoxa.

Face de maneyra quiere florecer:
ya se demuestra; salidlas a ver:
algo se le antoxa.

CARBALLO CALERO

OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS

NOVAS

INSTITUTO DE ESTUDOS
PORTUGUESES

A imprensa bretona e a imprensa irlandesa á unha, adican mñsimas loubanzas ó libro de Louis Le Roux, *La vie de Patrice Parns. Breizh Añao, La Bretagne Federale, The Irish Press, An Phoblacht* coinciden en dicir que é o estudo máis cumprido que se ten feito encol da vida do home da Liga Gaélica e héroe da Páscua de 1916, á quen a Irlanda vai render un homeaxe público. O jornal dos repablicanos irlandesees recomenda que se faga unha tradución d'iste libro pra os nenos das escolas d'Irlanda.

A coesividade galega de Bos Aires rendeu un homeaxe ó noso colaborador E. Blanco Amor, co gallo da publicación do seu *Poema en catro tempos*.

VIDA UNIVERSITARIA

UNHA CONFERENCIA ENCOL
DO NOSO PROBLEMA
CAMPEÑO

Pronunciouna o bibliotecario don Santiago Montero Díaz, antigo alumno da nosa Universidade. Organizouna a Asociación Profesional de Estudantes de Dereito (F. U. E.). O conferente tratou o tema aplicando o método marxista. Resumimos os principais concellos expresados. A vida económica do campesino galego é angustiosa. O problema —dificilísimo— é de maquinaria e industrialización. A situación do campesinado viña aliviada pola emigración, o diñeiro dos emigrados e o traballo industrial que o labrador realizaba nas vilas. Mais a situación das Américas e o paro obreiro forzoso fan hoxe ilusorios tais alivios. A República, como fixo a Monarquía, desatende o agro galego. O problema agrario galego adquire relevancia histórica co movemento dos Irmandiños, que realizan un ensaio de revolución social. Os reñes Católicos, por comenencias tácticas, acceitan a obra dos Irmandiños. A consecuencia d'isto no século XVI a economía rural galega é próspera. No XVII decae, e no XVIII a miseria é tan grande como antes dos Irmandiños. A miseria prosigue nos séculos XIX e XX. Pra comprobar as súas afirmacións lee textos de Feixón, Street e Risco. O campesino galego só ten unha máscara de propiedade; é propietario pra traballar a terra, mais non pra distoitala, salvo unha pequena parte. A crase campesina é explotada pola pequena burguesía, porque non existe o grande capitalismo (Risco). A solución que propón é a revolucionaria. Elquí afirmase das solucións propostas por Risco. O problema se non pode resolver boido, sen resolver con el o de Andalucía, por exemplo. A revolución é a técnica agrícola e a ciencia económica. A dirección do campesinado debe asumila o proletariado das vilas auxiliado pol-os intelectuais revolucionarios. Hai que loitar contra o sentimento conservador que se imbuía ó campesino. En Galicia a cousa non é o reparto das terras; é, nin un tributo nin un fisco; os produtos da terra —non a terra mesma— pra quen a traballe; nin unha contribución ó Estado burgués. O movemento ha ter un senso internacionalista. Ha ser a III Internacional quen o dirixa.

A nosa Universidade honróuse coa visita de dúas figuras preclaras da intelectualidade lusa: Joaquín de Carvalho e Jaime Cortesão.

Joaquín de Carvalho, catedrático en Coimbra, espírito alerta, fina sensibilidade, simpatía cordial, espiciou tres tremosas leccións encol de Anthero de Quental. Nas conversas que sostivemos co ilustre hóspede tivemos ocasión de apreciar o seu interese pol-as modernas letras galegas. Lembremos un afevoadado eloxio do discurso de ingreso na Academia Galega lido por Otero Pedrayo.

Jaime Cortesão pronunciou outras tres conferencias encol do Portugal marítimo e descubridor. A primeira, tidonda «As orixes marítimas de Portugal nas súas relacións com a historia da Galicia» merece ser reseñada.

O conferente començou por afirmar que nunca se sentiu estranxeiro en España, mais que en parte algunha da Iberia se xulga tan próximo da patria como en Galicia. N-iste sentimento de comunidade espiritual entraron algúns elementos culturais, ben literarios ben históricos. A estes derradeiros vai referirse, pois desexa que a súa primeira conferencia sexa un homeaxe á Galicia e á súa metrópole espiritual, Santiago.

Trazo en primeiro lugar aquilo a que chama a teoría xeográfica da formación de un estado no Ocidente da península. Ó seu ver as rexións de aquí e de alén do miño forman —e cita á Otero Pedrayo pra corroborar a súa tese— un todo xeográfico e só a intervención de outros factores de orden relixioso e social impediron que entrasen na mesma unidade política. A causa da desintegración de Galicia do Estado do Ocidente da península débese á importancia escricional que Santiago tomaba como centro de peregrinacións, tornándose unha especie de Roma do Ocidente, capital aberrante de unha rexión cuxa metrópole natural era Lisboa.

Añoz en proba a existencia de unha mesma lingua galaico-mozárabe en toda a banda occidental da península dende o século VIII ó XIII, feito que fílla na división conventual da administración román e no seu sistema de vías, ambos moldados sobre as condicións xeográficas naturais.

Definí a seguir a súa concreción económica dos orixes de Portugal, que naceu como nación, do pobramento do litoral, encetado dende os albores do século XII, coa formación en consecuencia de un novo xénero de vida no Ocidente da Península; o comercio marítimo con base na agricultura. Nos fins de aquel século xa os navios portugueses frecuentaban Bruges e Marsella e os vultos portos de escada dos países intermedios. Foi iste o feito que determinou unha solidariedade nova e a conciencia de un patrimonio común.

Máis se a formación de Santiago como metrópole relixiosa provocou a separación política entre Galicia e Portugal foi a cidade do Apóstol a grande suscitadora do comercio marítimo no Ocidente da Iberia, pois revelou, por intermedio das peregrinacións, a grande riqueza industrial de Flandres e de Italia, e iniciou os primeiros troques con eses e outros países. Ademais, é aínda un arcebispo de Santiago, o célebre Xelmírez, quen iniciou, no primeiro cuarto do século XII, a construción de navios de guerra, indispensables á seguranza do litoral, exemplo logo seguido polo primeiro monarca portugués.

Dende entón e hastra os fins do século XVI, non máis se desata o convivio e a colaboración marítima entre Galicia e Portugal. Refírese á participación de galegos nas tomadas de Ceuta e de Arcila; ó galego mestre Xán Inácio e astrólogo do

rei D. Manoel I, que ten unha parte tan importante na historia da expedición de Pedro Alvares Cabral; os feitos do galego Xán de Nova, descubridor do servizo de Portugal; a moi longa colaboración da familia dos Andrades de Betanzos nos descubrimentos e conquistas portuguesas, e en especial a Fernán Pérez de Andrade, a Antão de Abreu e a Fernán Alvarez de Andrade; finalmente á parte importante que os galegos tiveron na colonización do Brasil.

Termína cantando a lenda xenealóxica dos Mariñas, fillos de aquén e de alén do Miño, que terían nascido da unión de un fidalgo galego con unha muller mariña, patentizando n'un símbolo poético estes dous feitos: a íntima unión dos homes co mar, tan esencial na historia de Portugal; e a solidariedade espiritual, a través dos séculos mantida, entre galegos e portugueses.

LIBROS

ROMANTISMO, SAUDADE, SENTIMENTO DA RAZA E DA TERRA EN PASTOR DÍAZ, ROSALÍA CASTRO E PONDAL, discurso de ingreso na Academia Galega, de Ramón Otero Pedrayo co-a conteste do Académico V. Risco, NÓS, 1931.

Un estudo acabado dos orixes e caruete esencial do Romantismo na Europa, e a súa aplicación á Galiza e ao caruete do sentimento e o lirismo galego, collido ademais nas figuras máis representativas do noso romantismo: desde o seu inicio en Nicomedes Pastor Díaz, onde de súpeto xurde o galego, entre medias de poesías castelás cheas moitas veces da emoción da paisaxe, con plena eclosión en Rosalía e a perfección do sentimento da raza en Pondal. A análise qu'Otero fai da poesía e da paisaxe pondaliana, froito d'un estudo emocional sobre o terreo, non ha poder ser superada, e na bibliografía en col do bardo bergantín, ocupará un posto único. Todo o demais que se faga, já non poderá ser máis qu'erudición.

A resposta de V. Risco é un esquema da personalidade literaria e científica d'Otero destacada nos seus caracteres esenciais.

O VENTO SEGREL, por Augusto M. Casas, NÓS, Santiago, 1932.

Ben loxano o poeta de hoxe dos sonetos de «Alma triste». Aquela poesía espiritual, de ergueita bonta oxival, aquela poesía gótica, pol-o pulo do verso, pol-o alacre da idea, ben loxana de esta outra poesía redonda, románica, aldeá. Esta máis galega, non só por vir escrita na lingua pondaliana. Nela Augusto María Casas é un poeta que ama as arquivoltas cangadas, a ornamentación sensual, a ubécula policromía. Ama tamén a armonía do verso, a música eterna, a galocha do ouvido. Elisi emprega, as veces, ritmos excesivamente sonoros pra a lirica sensibilidade moderna, que cree que a poesía debe pousar na frota do verso como unha volvoreta, e non como unha abella. O poeta é agora, como Amado Carballo, como Bouza Brey, un poeta ouxetivo e cósmico, a quen dá máis que o mundo interior, o mundo exterior. O pensamento desenrolado é á miúdo trivial e da lectura fica entón somente unha sensación de cor e de armonía. Lese entón o verso como se escoita unha peza de música. O verso é música tan só. Mais nos mellores momentos lévasenos pol-o reito vieiro da poesía con certeiros imaxes:

A soma vai fechando —me non fia?—
a miña voz inzada de luar.
Na estrada dos —meus— ollos
a miña anguria apurra de bois
...fillosos bois do meu ollar,

(Trebas)

As árbores van pol-as orellas
collidas da mau de un bico.

... o vento
afia nas pedras o seu asabio.

(A noite)

Proximidades frecuentes con Amado Carballo —especialmente o de «Proel»— e tamén con Blanco Amor na técnica constructiva do romance «As vegadas», tamén con Rubén Darío ou Carrere. A «Letanía a nuestro señor don Quijote» e a «Oración a la bohemia», xurden coroadas por estes versos:

Para os que loitamos pol-a vida a eto
para os que inda temos corazón no peito

Para o mendicante,
para o camilante,
para os que andiveron pol-o mundo adiante.

Para os tóxicos, para os maldados
e para os que viven ledos magoados,
piedade, Señor!

(Ladaña)

Como López Abente, Augusto Casas canta á fouce. Seu xelo de castala é unha boa exemplificación dos principios xerás da súa poesía demantes indicada. Compárese a súa «Oración á fouce» coa do poeta muxián. O que n-iste é imprecación de odio, é en Casas ladaño, mameo. Como tiña que ser, pois a ortodoxia da poesía de «O vento segrel» é o tono medio abaritonado, pouco estenso: é, en fin, o verso románico, macizo, sen nervos los-tregantes nen pécúlos aupertos. Unha poesía sen sorpresas, en fin, pra o que descubriu o seu método constructivo. —R. C. C.

NEOLITHIS, roman neo-moderne, por Jean-Paul Ariste, Paris, s. d. (1931).

Neolithis é a capital da prehistoria. Ontroca, chamábase Pay-de-Rampions. Sobre Neolithis pesa o poder incontrastábele da ciencia oficial de Mr. Clément-Fouilloux, prehistoriador potentado con autoridade académica. Mais Neolithis ten un sabio humilde e silencioso, o abade Lacassagne, máis amigo da verdade que de Platón. Picardan, xornalista genial, neo-moderno, contra ciencia oficial. Descuberta silenciosa do misteiro, e descuberta barulleira do gloseliense de Le Garrigue. Unha carabacha d'abruño enxertado, aparecida n-un ladrillo con inscrición alfabética, dá a vitoria á prehistoria morta.

Moltas máis cousas n-esta novela, que non collen n-unha notia coma esta. E é lástima.

D'O MAR E D'A TERRA, poesías de Francisco M.^a de la Iglesia, publicadas por Fr. Gumer-sindo Placer, Mercedario. Madrid, Editorial, Mercedaria.

O erudito frade de Poyo e Bisnate escritor galego P. Gumer-sindo Placer, salva elqui do esquecemento os versos d'un dos

nosos poetas máis dignos de nota do século XIX. Poeta *entireiro*, como lle chama o seu escrupuloso editor e protogador, Francisco M.ª de la Iglesia chome bó, sabdo, poeta, xornalista, bocanico, arqueólogo, amigo do folk-lore e rexionalista, ten elqui de todo: cadros de costumes, versos de loita, baladas, lirismos, humorismo, evocacións históricas, etc. É que coma di aínda o P. Placer «n'os seus versos tremaba a y-alma do seu tempo», por certo chea de generosidade e de pulo inicial.

DO HOMEM E DA TERRA, poemas
de Serafim Leite, Lisboa, 1932.

Un volume de versos en catro partes: *Apólogos e saínetes*, *De rerum natura*, *Odes e Evocacións* e *Do lar e da saudade*. Cada unha posta baixo d'un lema, que son sucesivamente de Paul Valéry —con quen l'atopan semellanza os críticos—, de Wordsworth, d'Augusto Gil e da musa popular galega. Moralismo, patriotismo, internismo. Feito moi variado, non desbotando —según o consello de Paul Valéry a que s'acolle— «o antigo por ser antigo, nem o novo por ser novo», expresión libre, independencia poética.

REVISTAS

LIBERTAS, Valencia.

D'esta revista, órgano da Federación regional d'Estadantes Católicos de Valencia, temos recibido tres números, de lectura moi variada. Ocupase da vida universitaria e cultural, polémica, literatura, ciencia, cine, radio, humorismo, actualidades, e sostén con valentía a súa bandeira. O seu texto é bilingüe.

EL EBRO, Noviembre, 1931.

Sumario: *¿Cómo ha de ser el Estatuto de Aragón?*; *Un pueblo sin alma*, J. Calvo Alfaro. - *La Unión Aragonesa y el Estatuto Aragonés*. - *Para las Diputaciones aragonesas*. - *Bachillerando*, Juan del Cínc. - *A la lucha, aragoneses*, Gaspar Torrente. - *¿Exclusivismo?*; *Suspicacias*, Luis Porté i Prats. - *¡Adelante este Estatuto!*. - *Por esos pueblos de España*, Pedro Cuevas Fleta. - *Conceptos al aragonésismo*. - *Panorama Constituyente*, Luis de la Cuenca.

Diciembre, 1931.

Sumario: *Caciquismo y Centralismo*; *Hablando de cara al pueblo aragonés*, Luis Porté. - *Estampas del pasado*; *El traje popular pirenaico*, Ricardo del Arco. - *Diputaciones aragonesas, alerta*. - *De nuestra encuesta*; *Como ha de ser nuestro Estatuto*, J. Calvo Alfaro. - *Doctrina política*, A. G. S. - *Bachillerando*, Juan del Cínc. - *La vuelta a mi lugar*; *Despedida de un licenciado*, Mariano Romance Rada. - *Centros hermanos*. - *Conceptos de aragonésismo*, José María Alberola Herrera.

A NOSA TERRA, 1.º Febreiro 1932.

Dend'iste número, convirteuse iste Boletín —por acordo da Asambléa de Pontevedra— en órgano oficial do Partido Galeguista. Publica unha estesa nota d'iste Partido en col d'asuntos d'actualidade, os Estatutos d'iste, e uns versos de Carballo Calero.

LOGOS, Boletín católico mensual,
Pontevedra, núms. 13, 14 e 15.

Publica: *Cara un diagnóstico do anticlericalismo*, por Herrol da Passage; *San Payo*, por Fr. G. Placer; *Os atributos das esenciais según o P. Zumel*, por P. E. Silva; *As imaxes eidéticas*, por A. V.

BROTÉRIA, Lisboa, n.º de Março e Abril, 1932.

Publica: *Renace o Teatro Português?*, por Mario Vitor; *Cruceiros de Portugal*, por Luis Chaves; *Mecanicismo ou finalismo?*, por José Torres; *Subsidios para o vocabulario português*, por João Serafim Gomes; *O seiscientismo literário*, por Paulo Durão.

PORTUCALE, Porto, Janeiro-Febrero, 1932.

Tral: *Etimología de «Barosa»*, nome de un río da Beira-Alta, por J. Leite de Vasconcelos; *Subsidios para o estudo das consecuencias da analogía en português*, por Rodrigo de Sa Nogueira; e as interesantísimas seccións de sempre: *Inéditos e autógrafos*, *Varia*, *Bibliografía*, etc.

O ISTITUTO, 4.ª serie, vol. II, n.º 1.

Tral: *Subsidios para una bibliografía do paleolítico e epipaleolítico en Portugal*, por Afonso do Paço; *Historia da Lusitania e dos povos que primitivamente habitaram a península Ibérica*, por Carlos Augusto da Silva e Oliveira; etc.

A ÁGUIA, Porto, Janeiro-Febrero, 1932.

Sumario: *Sobre a reforma do legislativo*, Antonio Sergio. - *A máquina e a alma*, Leonardo Coimbra. - *A pedra filosofal*, José Teixeira Rego. - *Tarsis na tradición bíblica*, A. C. de Barros Basto (Ben Rush). - *Antero político*, Sant'Anna Dionísio. - *O tabique*, Carlos Bastos. - *Poesia*: *As mocho*, Teixeira de Pascoas. - *A vida*, Eduardo Salgueiro. - *Bibliografía*.

A reaparición d'esta revista, vella amiga, feita por vellos amigos, non pode por menos de nos encher de ledicia. N-A Águia temos atopado de cote os galegos un espírito fraterno; A Águia ten un posto de honra no movemento espiritual lusogalés. NÓS sauda con fondo agrilmo o seu rexurdimento.

A ÁGUIA, Março-Abril, 1932.

Tral: *Zoolatria*, por José Teixeira Rego; *Reintegração de um monumento* (Capela de S. Frutuoso), por Aarão de Lacerda; *Restos visigóticos de Elvas e Campomaior*, por R. de Serpa Pinto; *Augusto Martins*, por Leonardo Coimbra.

REVISTA DE GUIMARÃES,
Outubro-Dezembro, 1931.

Tral: *A última descoberta arqueológica na Cidade de Brétios*, por Mario Cardozo; *O românico no Concelho de Guimarães*, por Luis de Pino.

PENSAMENTO, Revista Internacional, Órgão
do Instituto de Cultura Socialista,
Pórtio, Abril, 1932.

Tral: *Cooperativas escolares: Um exemplo de Romênia*, por Artur Ramos; *Conferências do Casino*, por Antero de Quental; *Charles Gide*, por Raul Tamagnini.

Imprenta NÓS, Hortas, 20. Santiago



A hixiene nos nenos

é a garantía da súa saúde física e moral o día de mañá.

No diario aseo dos nenos emplee o **"Jabón Sales de la Toja"**, único que ás súas altas calidades meiciñás xunta toda a finura e perfume d'un xabón de tocador.

Contribúe ó perfecto desenvolvemento das criaturas e evita o perigo da escrófula e o raquitismo.

**JABÓN
LA TOJA**
UNICO EN EL MUNDO



O Xabón da Toxa
é o mellor.
Honra á Galicia no
mundo enteiro

MERQUE VOSTEDE
Plumeiros RAFIUM

DE MÁIS DURA QU'OS DE PLUMA E LIMPAN MILLOR.
VÉNDENSE EN TODOL OS ESTABRECEMENTOS DO RAMO.

ANDRÉS PERILLE --- OURENSE

Sanatorio Quirúrgico de San Lorenzo
Santiago de Galicia

De los Profesores

D. Fernando Alsina y D. Antonio M. de la Riva

CIRUJANO

GINECÓLOGO

FOTOGRAFADO

Si quer qu-os seus fotografados sexan o mais perfeito posibres, convenlle envialos aos
Talleres de fotografado ESPASA-CALPE S. A.

Ríos Rosas, 24-Apartado, 547 MADRID

A sua biblioteca non será
unha biblioteca galega,
mentras non adequira as
obras editadas por

NÓS

PUBRICACIÓNS GALEGAS E IMPRENTA
HORTAS, 20 SANTIAGO